

KNIHA PRVNÍ

PŘEDMĚT A POVAHA ETIKY. BLAŽENOST. ROZTRÍDĚNÍ ČINNOSTÍ

1. Stupnice účelů. Nejvyšší dobro

Každé umění a každá věda, podobně i praktické jednání a záměr směřuje, jak se zdá, k nějakému dobru; proto bylo správně vyjádřeno, že dobro jest to, k čemu všechno směřuje. Zdá se však, že jest jakýsi rozdíl v účelech; neboť účelem jsou jednak činnosti samy, jednak vedle nich nějaká díla. Kde pak jsou nějaké účely vedle jednání, tam jsou přirozeně díla lepší než činnosti. 1094^b 5

Poněvadž jest mnoho různých činností, umění a věd, jest také mnoho účelů a cílů; cílem lékařství jest zajisté zdraví, loďařství loď, vojevůdcovství vítězství, hospodářství bohatství. Avšak všechny takové činnosti jsou podřízeny jedné nějaké schopnosti, jako zhotovování uzd a všech jiných jezdeckých postrojů jest podřízeno jezdecktví; toto pak a celá válečná činnost jest podřízena vojevůdcovství, a tak tímž způsobem jiné činnosti jsou podřízeny jiným. Ve všech však účely nadřizených zasluhují přednosti před těmi podřizenými. Neboť pro ony si žádáme i těchto. Není v tom však žádného rozdílu, zda 10 15

činnosti samy jsou účelem konání, či vedle nich ještě něco jiného, jak tomu jest v uvedených oborech.

Jestliže tedy jest nějaký cíl našich úkolů, ježž chceme pro něj sám a ostatní věci pro něj, a ne všeho si žádáme pro něco jiného – neboť tak bychom postupovali do ne-
 20 konečna* | a každé žádání by bylo prázdné a marné –, jest zjevno, že toto bude dobro a nejvyšší dobro. Zdaž tedy i pro život poznání jeho nemá velkou důležitost a zdaž jako střelci, kteří mají jistý cíl, nedosáhneme spíše toho,
 25 čeho jest potřebí? Je-li však | tomu tak, musíme se pokusiti alespoň v obryse vystihnouti,* co toto dobro jest dle své podstaty a ke které nauce neb schopnosti náleží.

Náleží patrně k nauce nejmávanější a nejvyšší. Takovou se pak jeví nauka politická; neboť tato určuje, které
 1094^b nauky mají býti v obcích | a kterým každý jednotlivec se má učiti a pokud. Vidíme, že jsou jí podřízeny i schopnosti, kterých si nejvíce vážíme, jako vojevůdcovství, hospodářství a řečnictví. Poněvadž tedy nauka politická
 5 užívá ostatních praktických nauk | a ještě ustanovuje, co máme konati a čeho se varovati, zajisté účel její zahrnuje v sobě účely nauk ostatních, takže toto asi je vlastní lidské dobro. Neboť i jestliže toto jest i pro jednotlivce i pro obec totéž, přece je patrně dobro obce něco většího a dokonalejšího, i když jde o jeho nabytí, i když o jeho
 10 zachování; vždyť milé jest dosáhnouti dobra i pro | jednotlivce, krásnější však a ve větší míře božské dosíci ho pro národ a obce. K tomu směřuje právě tato nauka, jež jest jakýsi druh nauky o obci.*

Tato slova by stačila, kdyby se tím věc osvětlila alespoň podle dané látky. Neboť nelze vyhledávati stejné přesnosti ve všech oborech rozumových, zrovna jako to není možné v pracích řemeslných. Avšak krásné a spravedlivé věci, | o nichž zkoumá politická nauka, obsahují tolik

rozdílu a nejistot, že se zdá, že se zakládají jedině na zákonu, ale ne na přirozenosti. Zrovna taková nejistota jest i ve věcech dobrých, protože mnoha lidem vzcházejí z nich škody; vždyť již leckterý člověk vzal za své pro bohatství, jiní zase pro svou vznětlivost. Musíme se tedy tam, | kde se mluví o takových věcech a kde se z takových věcí činí závěry, spokojiti s tím, že pravdu vyjádříme jen zhruba v obryse. Rovněž tam, kde se mluví o věcech, které se berou jen celkem, a z takových věcí se činí závěry, sestrojíme ty závěry také takové. Týmž způsobem jest třeba přijímati každý jednotlivý výrok; neboť vzdělanci přísluší hledati v každém | oboru pouze tolik přesnosti, kolik povaha věci připouští; jest to tak, jako přisvědčovati matematikovi, který by mluvil pro řečnický účinek, a žádati přesných důkazů po řečníkovi.

Každý člověk soudí správně o tom, co ví, a toho jest dobrým soudcem. O | jednotlivé věci tedy nejlépe soudí vzdělaný odborník, obecně pak nejlépe soudí ten, kdo jest vzdělán ve všem. Proto se mladík nehodí za posluchače o nauce politické;* nemá totiž ještě zkušenosti v životních činnostech; avšak úvahy od nich vycházejí a jich se týkají. Kromě toho, podléhaje ještě dojmům, | bude poslouchati nadarmo a bez prospěchu, ježto účelem není pouhé vědění, nýbrž činnost. A není žádného rozdílu mezi člověkem mladým věkem a člověkem, který jest nezralý povahou; neboť nedostatek u něho nezáleží v čase, nýbrž v tom, že žije podle dojmů a honí se za vším. Takovým lidem jest zajisté vědění neprospěšné právě tak, jako neprospívá lidem nezdrženlivým; | těm však, kteří své žádosti zařizují podle úsudku rozumu a dle toho jednájí, vědění o těchto věcech bude asi velmi prospěšné.

2. Nejvyšším dobrem je blaženost

Tolik budiž úvodem poznamenáno i o posluchači, i o tom, jak si tu třeba počínati, i o tom, jaký úkol si vy-
 15 tyčujeme; ježto každé vědění a záměrná | volba touží po
 nějakém dobru, promluvme opět o podstatě účelu, k ně-
 muž dle našeho soudu směřuje nauka politická, a které
 dobro ze všech vykonatelných dober^o jest nejvyšší. Té-
 měř většina lidí se shoduje ve jméně, jež mu dávají;
 i obecné množství i vzdělanci totiž nazývají je blaženos-
 20 tí^o a myslí, že býti blažen jest totéž, jako dobře žíti, dobře
 jednati | a dobře se míti.^o Avšak v odpovědi na otázku,
 co jest blaženost, jaká jest její podstata, jsou v nesnázích
 a nestejně se o tom vyjadřuje obecné množství a mužo-
 vé moudří. Neboť jedni jmenují něco zřejmého a zjevné-
 ho, například rozkoš nebo bohatství nebo čest, druzí zase
 něco jiného, ba často i tentýž člověk uvádí pokaždě něco
 25 jiného – je-li nemocen, jmenuje zdraví, je-li chud, | bo-
 hatství –, ti však, kteří jsou si vědomi nevědomosti, ob-
 divují se lidem, kteří povídají cosi velkého a něco, co
 přesahuje jejich chápavost. Někteří lidé se pak domníva-
 jí, že mimo tato mnohá dobra jest nějaké jiné dobro o so-
 bě,^o které jest i všem oněm příčinou, že jsou dobrá.

Bylo by snad zbytečné vyšetřovati všechna tato mině-
 ní, postačí, přihlédneme-li pouze k těm, která jsou nejví-
 30 ce | rozšířena anebo se zdají míti nějaký důvod.

Nezapomínejme, že jest rozdíl mezi úvahou, která vy-
 chází od počátků, a úvahou, která k počátkům vede. Správ-
 ně již Platón byl v nejistotě a zkoumal, zda cesta vychází
 1095^b od počátků,^o či k počátkům vede, zrovna tak jako | v zá-
 vodišti dráha vede od soudců k cíli, anebo nazpět. Musí-
 me tedy počítati od toho, co jest známé, a to jest dvojí: něco

jest známé jednak nám, jednak jest známé prostě.* My tudíž musíme asi počítati od toho, co nám jest známé. Proto jest třeba, aby si v mravech krásně vedl ten, kdo chce s dostatečným prospěchem poslouchati | o věcech krásných a spravedlivých a vůbec o politických. Neboť počátkem jest skutečnost; a bude-li tato dostatečně vysvítati, nikterak již nebude potřebí důvodů. Takový člověk počátky buď má, anebo je snadno pochopí. Ten však, komu se ničeho z obou nedostává, poslyš slova Hésiodova:*

*Nejlepší jistě je ten, kdo myslí svou dovede chápat, 10
co může přijíti potom a na konec dopadnout lépe.
Výborný také je ten, kdo radám uvěří správným.
Kdo nemá rozumu sám,
ni druhého poslechnout nechce,
dobrou se řídit radou – je bez ceny takový člověk.*

3. Různé názory o blaženosti

Nyní promluvíme o tom, od čeho jsme se odchýlili. | Množství a nevzdělanci se ne bezdůvodně domnívají, 15 vycházejíce myslím ze života, že dobro a blaženost jest v rozkoši, proto si také libují v životě požívačném. Neboť jsou tři nejvíce vynikající způsoby života: ten, o němž jsme se právě zmínili, potom politický a třetí rozjímavý.* Obecné množství se tudíž | jeví docela otrockým, 20 poněvadž volí život dobytčat; a toto dochází povšimnutí, ježto mnozí mezi mocnými strádají podobnými naruživostmi jako Sardanapallos.

Vzdělanci pak a lidé prakticky činní volí čest; neboť to jest snad účel života politického. Jeví se však příliš povrchním pro to, co hledáme; neboť se zdá, že | čest 25

- jest více v lidech poctívajících než v člověku poctěném, tušíme však, že dobro jest něco člověku vlastního a neodňatelného. Dále myslím touží po cti, aby sebe sami přesvědčili, že jsou dobří; vynasnažují se totiž, aby byli ctěni od rozvážných lidí a od těch, u nichž jsou známí,
- 30 a to pro ctnost; zjevno tudíž, že podle nich alespoň | jest ctnost něco lepšího než čest. Snadno, ba i spíše by se tedy člověk domníval, že v ní jest účel života politického. Jeví se však i tato méně dokonalou; neboť jest možno, aby člověk mající ctnost život prospal anebo jej strávil v ne-
- 1096^a činnosti, | a nadto, aby strádal největšími zly a nehodami; toho však, kdo tak žije, nikdo asi nebude pokládati za blaženého, leč že by jen trval na své větě. Ale dosti o těchto věcech; neboť o nich bylo sdostatek promluveno ve spisech enkyklických.*
- 5 Třetí pak jest život rozjímavý, k němuž | přihlédneme později. Naproti tomu život výdělečný jest jaksi násilný a jest zjevno, že bohatství není tím hledaným dobrem; jest totiž užitečné a pro něco jiného. Proto se asi spíše rozhodneme pro účely dříve uvedené; neboť v nich nalézáme libost pro ně samy. Ale ani ony jimi patrně nejsou,
- 10 ač jest pro ně | nahromaděno mnoho důvodů.

4. Platónův názor

- Toho tedy zanechejme; lépe snad bude přihlédnouti k všeobecnému pojmu a zkoumati, jak se o něm mluví, ač takové hledání se stává nepříjemným, poněvadž přátelé zavedli ideje.* Slušno však a nutno pro záchranu
- 15 | pravdy vyvrátiti i své vlastní učení, a to zvláště těm, kteří jsou filosofové, neboť i když jest obojí milé, jest mravní povinností více ctíti pravdu.*

Nuže ti, kteří to mínění pronesli, nevytvořili idejí tam, kde mluvili o výrazech „dřívější“ a „pozdější“, proto ani nesestrojili ideje čísel; o dobru se pak mluví i při | jsouc-
nosti i při jakosti i při vztahu; to, co jest o sobě i podsta- 20
ta, jest přirozeně dřívější než to, co jest vztažné; toto se
totiž podobá výhonku a nahodilosti u jsoucna, takže
u nich asi nebude společné ideje.

Dále, poněvadž se o dobru mluví tolikým způsobem,
jako o jsoucnu* – mluví se totiž o něm i při jsoucnosti,
například Bůh a | rozum, i při jakosti, například ctnost, 25
i při kolikosti, například míra, i při vztahu, například uži-
tečnost, i při čase, například vhodná doba, i při místě, na-
příklad útulek a podobně –, jest zřejmo, že dobro nebude
něčím společným, všeobecným a jedním;* nemluvílo by
se totiž o něm ve všech přísudcích, nýbrž pouze v jednom.

Ježto dále o obsahu jedné ideje | jest také jedno vědě- 30
ní, bylo by i jedno jakési vědění o všech dobrech; zatím
však jsou vědění mnohá i o obsahu jednoho přísudku,
například o vhodné době ve válce vojevůdcovství, v ne-
moci lékařství, o pravé míře ve výživě lékařství, v úsil-
ných cvicích tělocvik.*

Budeme pak také | na rozpacích, co vlastně míní tím 35
„každé o sobě“, když přece v | „člověku o sobě“ a v „člo- 1096^b
věku“ jest jeden a týž pojem, totiž pojem člověka. Neboť
pokud jest to „člověk“, nebudou se oba pojmy lišiti; je-li
tomu tak, tedy ani pokud jest dobro. Ale ani tím, že by
něco bylo věčné, nebude dobrem ve větší míře, ježto ani
bělost dlouhověká není bělejší než bělost | jednodenní. 5

Zdá se, že přesvědčivěji o tom mluví pýthagorovci,*
kladouce „jedno“ v souřadí dober; těch se přidržoval také
Speusippos.*

Ale o tom buď řeč jinde; proti tomu však, co jsme řek-
li, činí se nějaká námitka, že prý nebyla řeč o veškerém

- 10 dobru, | mluveno prý však o jednom jeho druhu, jež o sobě bývá žádáno a milováno, to však, co je působí nebo nějak ochraňuje nebo zabraňuje protivám, právě jen proto se tak jmenuje, a tedy jiným způsobem. Zřejmo tedy, že se o dobrech mluví v dvojím významu, jednak se mluví
- 15 o dobrech o sobě, jednak o jiných pro ně. Oddělme | tudíž dobra o sobě od dober užitečných a uvažme, zda se o nich mluví podle jedné ideje. Která dobra budeme asi pokládati za dobra o sobě? Zda ta, která i sama pro sebe bývají žádána, například rozumně mysliti a viděti a některé rozkoše a pocty? Neboť i kdybychom o tato usilovali pro něco jiného, přece bychom je pokládali za dobra
- 20 o sobě. Či to není | nic jiného mimo ideu dobra? Potom však bude bezobsažný její druhový pojem. Jsou-li však i tyto druhy mezi dobry o sobě, bude zapotřebí, aby se pojem dobra v nich všech jevil tentýž, jako v sněhu a v olovné běli pojem bělosti. Ale čest, rozumnost a roz-
- 25 koš mají různé a odlišné pojmy potud, | pokud jsou dobra. Tudíž dobro není něco společného podle jedné ideje. Nuže, jak se tedy o dobru mluví? Nepodobá se totiž alespoň věcem stejnojmenným náhodou. Ale snad se o něm mluví podle toho, že jest od jednoho nebo že všechno k jednomu směřuje, či spíše podle obdoby? Jako totiž
- 30 v těle zrak, v duši rozum⁷ a jiné v jiném. | Ale snad toho nyní musíme zanechat; neboť přesně to vyšetřiti náleží spíše jinému odvětví filosofie;⁸ zrovna tak i vyšetření o ideji.
- Neboť i kdyby bylo jedno nějaké dobro, jež by se přisuzovalo společně jednotlivým dobrům, nebo bylo odlišné a samo o sobě a pro sebe, jest zřejmo, že by je člověk svým jednáním ani nemohl uskutečniti, ani je získati;
- 35 a přece právě takové dobro | hledáme. Snad se nám však
1097^a bude zdáti lepším poznati ideu dobra | právě vzhledem

k dobrům získatelným a jednáním uskutečnitelným; neboť budeme-li ji míti před očima jako vzor, spíše také budeme věděti, co jest pro nás dobré, a budeme-li to věděti, dosáhneme toho. Ten důvod sice má do sebe jistou přesvědčivost, ale zdá se, že věcně nesouhlasí s naukami; | všechny totiž směřují k nějakému dobru a vyhledávajíce, čeho jest k tomu potřebí, pomíjejí jeho poznání. A přece není rozumné, aby všichni odborníci takové pomůcky neznali a jí ani nevyhledávali. Jest také záhadno, co prospěje tkalci nebo tesaři v jeho řemesle, bude-li znáti dobro o sobě, | anebo jak bude lepším lékařem a lepším vojevůdcem ten, kdo uzřel ideu samu. Jest přece zjevno, že ani lékař takto nehledí ke zdraví vůbec, nýbrž že hledí ke zdraví člověka, či spíše ke zdraví tohoto určitého člověka; neboť léčí jednotlivce.

5. *Názor Aristotelův*

O tom tudíž tolik buď řečeno; | vraťme se však opět k hledanému dobru, co asi jest. Jeví se totiž býti jiným v každé činnosti a v umění; jiné jest v lékařství a ve vojevůdcovství a podobně v ostatních odborných činnostech. Které tedy jest dobro každé z nich? Nebo pro co se vše ostatní koná? Tím jest v lékařství zdraví, ve vojevůdcovství | vítězství, v každé činnosti však a záměru účel a cíl; neboť pro něj všichni konají to ostatní. A tak je-li nějaký cíl všeho, co máme konati, ten bude tím uskutečnitelným dobrem, je-li jich více, tyto. Rozprava tudíž jinou cestou dospěla k témuž výsledku. | Musíme se však pokusiti věc ještě více objasniti.

Poněvadž, jak se zdá, jest účelů více, a z těchto si některých žádáme pro jiné, například bohatství, píšely

a vůbec nástroje, jest zjevno, že nejsou všechny dokonalé; nejvyšší dobro se však jeví něčím dokonalým. Jestliže tedy jen jedno jest dokonalé, toto jest, co hledáme,
 30 | pakli více, tak nejdokonalejší z nich. Dokonalejším pak než účel pro něco jiného nazýváme účel žádaný o sobě, který nikdy není žádan pro něco jiného, jako věci žádané i o sobě i pro to jiné; a tak prostě dokonalé jest to, co jest cílem úsilí o sobě a nikdy pro něco jiného. Takovým cílem jest především blaženost; | té si žádáme vždy pro ni samu a nikdy pro něco jiného, cti však, slasti a rozumu a veškeré přednosti si žádáme sice i pro ně samy – neboť i kdyby z nich jinak nic nevyplývalo, žádali bychom si
 5 | jich –, ale také pro blaženost, | domnívajíce se, že jimi budeme blaženi. Blaženosti si však nikdo nežádá pro ony, ani vůbec pro něco jiného.

Zdá se pak, že totéž vyplývá i ze soběstačnosti; neboť dokonalé dobro dostačuje samo sobě. Tím však nemíníme, že něco jest soběstačné jen pro jednoho člověka, který
 10 | žije život samotářský, nýbrž i pro rodiče, | děti a ženu a vůbec pro přátele a občany, poněvadž člověk jest přirozeně určen pro život v obci.* Ovšem jest nutno položit i přitom jistou mez; neboť budeme-li to rozšiřovati na rodiče, potomky a přátele přátel, půjdeme do nekonečna. Ale o tom jest třeba pojednati později; za soběstačné
 15 | pokládáme to, co samo | o sobě činí život žádoucím a ničeho nepostrádajícím; domníváme se pak, že takovým dobrem jest blaženost, která, nesečtena, jest nejžádoucnější ze všech věcí. Sečtena byla by zjevně ještě žádoucnější i s nejmenším dobrem; neboť nadbytkem dober se stává to, co jest přidáno, a větší z dober jest vždy žádoucnější. | Jeví se tudíž blaženost něčím dokonalým a něčím soběstačným, poněvadž jest cílem všeho konání.

6. Výměr blaženosti

Nuže, jest snad souhlasně dokázáno, že blaženost jest nazývati nejvyšším dobrem, jest však potřebí ještě jasnějšího výkladu o tom, co jest.

To se může státi nejspíše tím, že uvážíme, jaký jest úkol | člověka. Jako totiž u pištee, sochaře a u každého 25 umělce a vůbec u všech lidí, kteří mají nějaký úkol a činnost, dobro a blaho jest ve vykonaném díle, tak i u člověka, jestliže vskutku má nějaký úkol. Zdaž tesař a švec mají svůj určitý úkol a činnost, člověk však jako člověk | nikoli, ale je zrozen k nečinnosti? Či jako oko, ruka 30 a noha a vůbec každý úd má nějaký úkol, tak i u člověka budeme předpokládati vedle všech těchto ještě nějaký určitý úkol? Který to tedy asi bude? Život zajisté má člověk společný s rostlinami, my však hledáme to, co jest vlastní člověku. | Musíme tudíž rozlišovati život výživ- 1098^a ný a rostivý.* Druhý snad jest život smyslový, avšak i tento jest zřejmě společný koni, volu a každému živému tvoru. A tak u rozumné bytosti zbývá jakýsi život činný; ta pak jednak poslouchá rozumového důvodu, jednak má rozum | a myslí. Poněvadž se však o činném životě mluví 5 v dvojím významu, musíme předpokládati život se zřením k činnosti skutečné;* neboť tato se všeobecně uznává za vyšší.

Jestliže tedy úkolem člověka jest skutečná činnost duše ve shodě s rozumem anebo nikoli bez rozumu, výkon pak kteréhokoli člověka nazýváme dle rodu totožným s výkonem zdatného člověka, jako například kitharisty vůbec a | kitharisty zdatného, což prostě platí ve všem, ježto 10 k výkonu vůbec se přikládá nadbytek z hlediska zdatnosti* – kitharistovi totiž náleží hráti, avšak zdatnému kitha-

ristovi hrátí dobře –, i je-li tomu tak a za výkon člověka
 klademe jakýsi život, a to skutečnou činnost duše a jed-
 nání ve shodě s rozumem, u zdatného pak muže vše to
 15 způsobem dobrým a | krásným, neboť každý výkon se
 dobře dokonává podle vlastní zdatnosti, potom patrně lid-
 ským dobrem se stává činnost duše z hlediska zdatnosti,
 a je-li zdatností více, tedy z hlediska nejlepší a nejdoko-
 nalejší. Dále, v životě úplném.* Neboť jedna vlastovka
 20 jara nedělá, ani jeden den; tak ani šťastným a blaženým
 člověkem nečiní | jeden den, ani krátký čas.

7. Povaha mravních zásad

Dobro tedy budiž takto naznačeno – jest totiž nutno po-
 jem nejprve v obryse načrtnouti a pak později podrobně
 provéstí*–; zdá se, že každý člověk dovede pokračovati
 v tom a rozčleniti to, co bylo v obryse správně naznače-
 no, a že čas jest při tom dobrým vynálezcem a spolupra-
 25 covníkem, odkud také | povstaly přídavky v uměních;
 každý zajisté dovede doplniti to, čeho se ještě nedostává.

Jest však třeba pamatovati na to, co bylo výše řečeno,
 a nevyhledávati přesnosti ve všem stejně, nýbrž v kaž-
 dém oboru podle látky a tolik, kolik jest vlastní tomu
 30 oboru. Zajisté tesař a geometr | různě vyhledávají pra-
 vého úhlu; prvý totiž tolik, kolik jest užitečný k výko-
 nům, druhý však, co jest a jaký jest; neboť jest zkouma-
 telem pravdy. Týmž způsobem jest si počínati i v ostatních
 oborech, aby nebylo více přídavků než hlavního díla.*

1098^b Nesmíme také žádati | příčiny ve všem stejně,* nýbrž
 v něčem stačí správně ukázati skutečnost, jako například
 i o počátcích; skutečnost jest první a počátek; počátky
 se poznávají jednak návodem, jednak postřehem, jednak

jakýmsi zvykem,* a jiné jinak. Jest | třeba se pokusiti jíti 5
za nimi cestou, která jim přirozeně odpovídá, a vynasna-
žiti se, aby byly správně vymezeny. Neboť mají velký
význam pro důsledky. Zdá se totiž, že počátek jest více
než půle celku a mnoho z toho, co hledáme, jest jím ob-
jasněno.*

8. Rozdělení dober

Jest tedy nutno o něm uvažovati nejen dle závěru
| a dle částí výměru,* nýbrž i dle toho, co se o něm říká. 10
Neboť s pravdou souhlasí všechna skutečnost, s omylem
si pravda brzy odporuje.

Jsou-li tedy dobra rozdělena do tří skupin a jedna z nich
se nazývají dober zevnějšími, jiná duševními a tělesný-
mi, tak duševní dobra nazýváme nejvyššími | a nejvíce 15
dobrymi. Jednání pak a duševní činnosti klademe do duše.
I jest to asi správně řečeno, alespoň dle tohoto staroby-
lého mínění a souhlasně uznávaného muži, kteří se za-
bývají filosofií. Správně také dle toho, že nějaká prak-
tická jednání a skutečné činnosti jsou zvány účely; proto
zajisté jest účel ve skupině dober duševních | a nikoli 20
dober zevnějších. S výměrem pak souhlasí i to, že blaže-
ný člověk dobře žije a dobře jedná; říká se totiž téměř
obecně, že blaženost jest dobré žití a dobré jednání.

9. Bližší odůvodnění pojmu blaženosti

Také se zdá, že všechno, co se dosud v blaženosti hle-
dalo, jest obsaženo v tom, co jsme řekli. Jedněm jest
totiž ctností, druhým rozumností, jiným moudrostí,

- 25 | jedněm zase tímto nebo něčím z toho všeho ve spojení se slastí anebo nikoli bez slasti;⁶ druzí přibírají také zevnější blahobyť. Z těchto mínění jedna vyslovuje mnoho starých mužů, druhá jen málokteří, ale mužové vynikající; i jest důvodno, že žádný z nich se nemýlí ve všem, nýbrž že alespoň v jednotlivostech anebo i ve většině jich má pravdu.
- 30 S těmi tedy, kteří míní, že blaženost jest ctnost nebo nějaká stránka ctnosti, náš výměr souhlasí; neboť k ní náleží přiměřená činnost z hlediska zdatnosti. Ale jest nemalý rozdíl v tom, klademe-li nejvyšší dobro v pouhý majetek, nebo užívání, v pouhý stav, nebo ve skutečnou
1099^a činnost. Neboť tam, kde jest pouze stav, jest možno, | že tento nic dobrého skutečně nevykoná, například u spícího člověka, anebo nějak jinak nečinného, u skutečné činnosti jest to však nemožno; neboť bude jednati z nutnosti a dobře jednati. Jako při olympijských hrách nebývají
5 věnčení muži nejkrásnější a nejsilnější, nýbrž | ti, kteří se účastní závodění – z těch zajisté někteří vítězí –, tak se toho, co jest v životě krásné a dobré, stanou účastnými ti, kteří správně jednají. Také jejich život o sobě jest pak příjemný. Neboť radovati se náleží k jevům duševním, každému pak jest příjemné to, čeho se nazývá milovníkem, například kůň milovníku koní, divadlo | milovníku divadla; týmž způsobem také spravedlnost milovníku spravedlnosti a vůbec to, co jest ctnostné, milovníku ctnosti. U množství se slasti navzájem potírají, poněvadž jimi přirozeně nejsou, kdežto milovníkům krásna jest libé to, co jest libé přirozeně. A tuto vlastnost mají
10 ctnostná jednání, takže i jim jsou libá i | sama sobě. Jejich život tedy nikterak nepotřebuje slasti jako nějakého přívěsku, nýbrž má slast v sobě. Podle toho, co jsme řekli, zajisté ani není dobrý ten, kdo se neraduje z krásného

jednání; neboť nikdo asi nenazve spravedlivým toho, kdo se neraduje ze spravedlivého jednání, ani nenazve štědrým toho, kdo se neraduje ze štědrých skutků, a podobně i v ostatním. Je-li tomu tak, bude asi ctnostné jednání slastné samo o sobě. Ale také dobré a krásné, a obojím z toho v míře největší, ačli o nich správně soudí ctnostný člověk; a soudí, jak jsme řekli. Nejlepší tedy, nejkrásnější a nejslastnější jest blaženost, a nedá se to od sebe oddělití podle nápisu délského:

*Nejkrásnější jest spravedlnost, nejlepší zdraví;
nejslastnější však to, dosíci, co kdo má rád.*

Všechno to jest zajisté v nejlepších skutečných činnostech, těmito pak, anebo jednou nejlepší z nich dle našeho tvrzení jest blaženost.

Zároveň jest zjevno, že potřebuje také zevnějších dober, jak jsme řekli; jest totiž nemožno nebo nesnadno, aby jednal krásně ten, kdo nemá nutných prostředků. Vždyť mnoho věcí se koná s pomocí přátel, bohatství a politické moci jako s pomocí nástroje; nedostatek některých dober docela kalí štěstí, například nedostatek urozenosti, plodnosti a krásy; neboť není zcela blažen ten, kdo jest ohyzdný, nízkého původu, osamělý nebo bezdětný, a ještě snad méně, má-li někdo nezdárné děti nebo špatné přátele, anebo, ač byli dobří, zemřeli. Jak jsme tedy řekli, podobá se, že potřebuje i takové vnější pohody; proto někteří do jedné řady s blažeností kladou zdar, jako druzí ctnost.

10. *Blaženost je v činnosti*

Proto také vzniká obtížná otázka, zda se lze blaženosti
 10 naučiti nebo jí navyknouti anebo | nějak jinak jí cvikem
 nabytí, či přichází-li nějakým božským údělem nebo ná-
 hodou.

Je-li ještě něco jiného, čeho se lidem dostává jako daru
 od bohů, jest rozumné mysliti, že také blaženost jest bo-
 žím darem, a to tím spíše, čím z lidských dober jest nej-
 hodnotnější.

Ale snad bude prospěšnější pojednati o té otázce v ji-
 15 né úvaze,* přece však jest zjevno, | že blaženost náleží
 k tomu, co má nejvíce božskou podstatu, i kdyby bohy
 nebyla sesílána, nýbrž se jí nabývalo ctností a nějakým
 učením nebo cvikem; neboť, jak se zdá, závodní cena
 ctnosti a účel jest i něčím božským i blaženým. Bude však
 i mnoha lidem společná; neboť jest možno, aby se jí ně-
 20 jakým učením | a péčí dostalo všem lidem, kteří pro
 ctnost nejsou otupěli. Jestliže však jest lépe býti tak bla-
 žen než náhodou, musíme uznati, že se věc tak opravdu
 má, když to, co jest od přirozenosti, jest uspořádáno tak,
 aby bylo co nejkrásnější, a podobně jest tomu i u toho,
 co pochází z umění, a z každé příčiny, a nejvíce u toho,
 co pochází z příčiny nejlepší. Bylo by však nadmíru po-
 chybně připisovati náhodě* to, co jest největší a nejkrás-
 nější.

25 I z výměru jest jasno, co hledáme; jmenována tu jaká-
 si skutečná činnost duše z hlediska zdatnosti. Z ostatních
 dober pak jedna jsou s tím nutně spojena, druhá přiroze-
 ně jako nástroje jsou součinná a užitečná. To asi souhla-
 30 sí s tím, co jsme řekli na začátku: za nejlepší totiž | jsme
 tam stanovili cíl nauky politické, ta pak nejvíce pečuje

KNIHA PRVNÍ

o to, aby občany učinila nějakými, a to dobrými a schopnými krásných výkonů.

Jest tedy zřejmo, že ani osla, ani koně, ani jiné zvíře nenazýváme blaženými; neboť žádné | z nich nemůže býti 1100^a
účastno takové činnosti. Z téže příčiny ani dítě není blažené; neboť pro mládí není ještě schopno takových výkonů; a děti, které tak bývají nazývány, jsou nazývány blaženými pro naději. Jak jsme totiž řekli, jest potřebí i dokonalé ctnosti | i dokonalého života. Neboť v životě 5
se děje mnoho změn a všelijaké náhody a ve stáří i nejšťastnější člověk může býti postižen velikými nehodami, jak se vypravuje v pověstech o Priamovi; a toho, kdo se dožil takových nehod a bídně skončil, nikdo nenazývá blaženým.

11. Nutnost života k blaženosti

Zda tedy nelze ani žádného jiného člověka nazvati blaženým, dokud žije, nýbrž podle Solóna jest třeba přihlížeti ke konci? A i když také to nutno ponechati, zdaž jest pak alespoň blažen, když zemře? Či jest to zcela zvláštní, zvláště nám, kteří říkáme, že blaženost jest jakousi činností? A nenazýváme-li toho, | kdo zemřel, blaženým, 15
a ani Solón to nechce, nýbrž že teprve tehdy lze bezpečně nazývati šťastným člověka, když již unikl zlům a nehodám, i v tom jest nějaká nesnáz; neboť se zdá, že i zemřelý má nějaké zlo i dobro, když přece je má i člověk žijící, | ač toho necítí, jako pocty a hanby, štěstí a ne- 20
šťěstí dětí a vůbec potomků. Ale i v tom jest nesnáz. Neboť tomu, kdo šťastně žil až do stáří a podle toho přiměřeně zemřel, mohou se přihoditi mnohé změny v jeho potomcích, jedni z nich mohou | býti dobří a dojíti života 25

podle zásluhy, druzí však naopak, i jest patrné, že se mohou míti všelijak podle vzdálenosti od rodičů; i bylo by to něco zvláštního, kdyby se i zemřelý spolu měnil a stával se šťastným a opět nešťastným, ale zvláštní by to bylo také, | že by se osud potomků nijak nedotýkal předků, ani po nějakou dobu.

Ale jest nutno vrátiti se zase k dřívější nesnází; snadno se totiž z onoho vyzkoumá i to, co nyní hledáme. Jestliže tedy jest přihlížeti ke konci a tehdy každého nazývati šťastným, nikoli že jest šťastný, nýbrž že takový dříve byl, jak pak to není zvláštní, nebude-li se v době, kdy skutečně jest blažen, | pravdivě o něm mluviti, že jím jest, | protože žijících lidí nechceme pro změny nazývat blaženými a také proto, že máme za to, že blaženost jest něco stálého a nikterak nepodléhá změnám, osudy však u těchž lidí se často pohybují v kruhu; neboť kdybychom se řídili podle | těch příhod, jest zjevno, že bychom téhož člověka zvali blaženým a opět ubohým, prohlašujícíce blaženého člověka za jakéhosi chameleona nebo člověka vratce stojícího. Anebo není nikterak správné řídit se náhodami? V těch přece není dobro nebo zlo, ale i když jich lidský život mimovolně potřebuje, jak jsme řekli, | přece pro blaženost jsou rozhodující ctnostné činnosti, v opaku pak opačné.

Pro náš výměr svědčí i přítomná nesnáz. Neboť v žádném lidském výkonu není tolik stálosti jako v ctnostných činnostech; jsou totiž i stálejší než vědomosti. | A mezi oněmi ty, které jsou vzácnější, jsou i nejstálejší, poněvadž v nich lidé nejvíce a nejtrvaleji žijí; toto, zdá se, jest příčinou, že pro ně není zapomnění. Blažený člověk bude míti právě to, co hledáme, a po celý život zůstane takový, jaký jest; neboť vždy, anebo především, v jednání a v zkoumání bude hleděti k tomu, | co jest ctnostné, a osudy, které

ho stihnou, ponese co nejkrásněji a vždy a všude přiměřeně jako muž opravdu dobrý a pevný^a bez hany.

Poněvadž se však mnoho věcí, které se liší velikostí a nepatrností, přihází náhodou, tak nepatrné příhody, ať jsou šťastné anebo jejich opak, nemají pro život zjevného účinku, kdežto velké a četné příhody šťastné učiní život ještě šťastnějším – neboť přirozeně přispívají k okrase života a jejich užívání jest krásné a dobré –, opačné příhody však šťastný stav tísní a kalí; neboť působí strasti a brzdí mnohé činnosti. Přece však i v nich prozařuje krásno, když někdo lehce snáší četné a obtížné nehody, nikoli z necitelnosti, nýbrž pro své šlechetné a velkomyslné smýšlení.

Jsou-li v životě rozhodující činnosti, jak jsme dokázali, žádný šťastný člověk se nemůže státi bídým; nikdy totiž nebude konati to, co jest ošklivé a špatné. Domníváme se zajisté, že ten, kdo jest opravdu dobrý a rozumný, ponese každý osud důstojně a že vždy za každých okolností bude konati to, co jest nejkrásnější, zrovna tak, jako dobrý vojevůdce užije nejpřiměřeněji svěřeného vojska k válečným účelům a dobrý švec z daných koží zhotoví dobrou obuv; týmž způsobem pak i ostatní řemeslníci a umělci. Je-li tomu tak, nikdy se asi blažený člověk nestane bídým, ale ovšem nemůže ani zůstat šťastný, kdyby ho potkal takový osud jako Priama. Ale není ani nestálý, ani vrtkavý; neboť blaženosti nepozbude ani jakýmikoli nehodami, jež ho stihnou, leda četnou řadou nehod velikých, a z takových se asi nestane opět blaženým v krátkém čase, jestliže však ano, tedy po dlouhé a drahé době, stal-li se v ní účastným velikých a krásných darů.

Co tedy brání nazývati blaženým toho, kdo jest činný v dokonalé ctnosti a zevnějšími statky jest sdostatek

zaopatřen, a to nikoli pouze v libovolné době, nýbrž v celém dokonalém životě? Anebo musíme ještě doložit, že takto bude i žít a podle toho i zemřít, ježto budoucnost jest nám nejasná, blaženost pak pokládáme za konečný cíl, a to naprosto dokonalý? Je-li však tomu tak, nazve-

20 me šťastnými | ze žijících lidí ty, kteří to, co jsme řekli, nyní mají a budou mít, a to šťastnými potud, pokud jimi lidé mohou být.*

Tím budiž zkoumání o tomto předmětu tolik vymezeno; aby však osudy potomstva a přátel vůbec pranic nepřispívaly k blaženosti, jest zřejmě nelaskavé a názorem protivným obecným domněnkám; a poněvadž příhod jest

25 mnoho a jsou v nich všelijaké | rozdílů a jedny více, druhé méně se nás dotýkají, byl by to zdlouhavý a nekonečný úkol, rozbírat každý případ zvlášť, i dostačí snad to, co řečeno obecně a v obryse.

Jestliže tedy, jako některé z vlastních nehod jedny mají

30 pro život nějakou závažnost a význam, | druhé se však podobají ne příliš těžkým, a tak stejně i osudy přátel, jestliže dále rozdíl, který jest v tom, zda kterákoli nehoda postihne někoho za živa, nebo po jeho smrti, jest mnohem větší než rozdíl, který bývá v tragédii, ať protizá-

35 konné a hrozné příběhy předcházely či se dějí, tedy musíme vzít v úvahu také tento rozdíl, ba snad raději | tu otázku, jež se týká zesnulých, jsou-li účastni vůbec ještě

1101^b nějakého dobra, | či jeho protivy; podobá se totiž, i když se z toho něco k nim dostane, ať je to dobré nebo protivné, že to přece buď naprosto nebo alespoň vzhledem k nim má slabý a skrovný účinek, ne-li, tak alespoň že to není tak velké a takové síly, aby učinilo šťastnými

5 ty, kteří jimi nejsou, | anebo těm, kteří jimi jsou, mohlo štěstí odejmouti.* Zdá se tedy, že příznivý a stejně i nepříznivý osud přátel se zesnulých dotýká, ale jen tak

a tolik, že ani blažených nečiní blaženými, aniž co jiného podobného.

12. Blaženost je věcí dokonalou

Když jsme toto vymezili, přihlédněme k tomu, zda blaženost náleží k věcem hodným chvály, či spíše cti; neboť k pouhým schopnostem zřejmě nenáleží. 10

Zároveň se však zdá, že všechno to, co jest pouze chváleno, jest chváleno proto, že má nějaké vlastnosti a k něčemu jest v jistém vztahu; neboť člověka spravedlivého a statečného a vůbec člověka | dobrého a ctnost jistě 15 chválíme pro jejich jednání a výkony, tak i siláka a běžce a každého jiného, ježto jest přirozeně nějaký a k něčemu dobrému a řádnému se chová určitým způsobem. To jest zjevno také z chvály, která se pronáší o bozích; neboť se jeví směšnými, když jsou srovnáváni s námi, | a to je tím, že se chvály, jak jsme ukázali, pronáší 20 vztahem k něčemu. Vztahuje-li se však chvála k takovým výkonům, jest zřejmo, že se o tom, co jest nejlepší, nepronáší chvála tohoto druhu, nýbrž něco většího a lepšího, jak to i můžeme viděti: bohy totiž velebíme jako šťastné a blažené a rovněž z lidí ty, kteří jsou Bohu | nej- 25 více podobni. Totéž platí i o dobrech; nikdo zajisté blaženosti nechválí tak jako právo, nýbrž ji velebí jako něco ve větší míře božského a lepšího.

V tom smyslu také Eudoxos,⁶ zdá se, dobře obhájl rozkoš co do její ceny; neboť okolnost, že nebývá chválena, ač náleží mezi dobra, ukazuje prý, že jest něčím lepším, než jest to, | co jest hodno chvály, a takový prý jest Bůh 30 a dobro: k těmto prý se i ostatní věci vztahují. Chvála totiž náleží ctnosti – neboť touto se lidé stávají schopnými

krásně jednati –, a rovněž chvalořeči náležejí výkonům
 jak tělesným, tak duševním. Ale toto zevrubně vyšetřiti
 35 náleží snad spíše těm, | kteří se ve svých pracích zabý-
 1102^a vají chvalořečmi, nám z toho, co jsme | řekli, jest zřej-
 mo, že blaženost patří k věcem hodným cti a dokonalým.
 Že tomu tak jest, zdá se i proto, že jest počátkem; pro ten
 zajisté všichni všechno ostatní konáme, počátek však
 a příčinu dober pokládáme za něco hodného cti a bož-
 ského.

13. Blaženost je v ctnosti. Roztřídění ctností

5 Ježto blaženost jest jakási činnost duše z hlediska do-
 konalé ctnosti, musíme přihlédnouti ke ctnosti. Neboť tím
 lépe prozkoumáme také podstatu blaženosti. Zdá se také,
 že opravdový politik o ni nejvíce usiluje; vždyť chce ob-
 10 čany učiniti dobrými a | zákonů poslušnými. Jako vzory
 takových politiků máme zákonodárce Kréťanů a Lake-
 daimoňanů,⁸ a jsou-li ještě jiní takoví. Jestliže však tato
 úvaha náleží nauce politické, jest zjevno, že zkoumání
 toto odpovídá našemu počátečnímu záměru. Zřejmě pak
 15 musíme uvažovati o lidské ctnosti; neboť jsme | hledali
 lidské dobro a lidskou blaženost.

Lidskou ctností pak rozumíme nikoli zdatnost těles-
 nou, nýbrž duševní; a blažeností míníme činnost dušev-
 ní. Je-li tomu tak, jest patrné, že odborník v politice musí
 20 míti jistou znalost duše, jako ten, kdo chce | léčiti oči,
 musí znáti také celé tělo, a to tím spíše, oč nauka politic-
 ká jest hodnotnější a významnější nad lékařství. Vzděla-
 ní lékaři skutečně velmi usilují o poznání těla. Tudíž i po-
 litik musí uvažovati o duši, avšak pouze pro vytčený účel
 25 a pokud to dostačí k tomu, co hledá; | zabíhati totiž

důkladněji do podrobností, vyžadovalo by větší námahy, než jest potřebí pro tento úkol.

Mluví se o tom s dostatek také ve veřejných pojednáních,* i jest třeba toho užití. Například, že v duši jedna složka jest nerozumná, druhá rozumná. Pro tento účel však nikterak nezáleží na otázce, zda obě tyto složky jsou od sebe odděleny tak, jako jsou části těla a všechno, co se rozlišuje dle | částí, či pouze pojmově jest dvoje, přirozeně však jest nedílné zrovna tak, jako při obvodu vypuklost a dutost. Té nerozumné složce duše se pak něco podobá tomu, co jest společné s rostlinami, míním příčinu výživy a růstu; neboť takovou duševní mohutnost musíme asi předpokládati u všeho, co přijímá potravu, | i u zárodků i u bytostí dokonalých; a to důvodněji než kterou jinou. Tato složka duše tedy má zjevně jakousi dokonalost společnou, ne pouze lidskou; zdá se totiž, že tato složka a tato mohutnost jest činná zvláště ve spánku, | dobrý a zlý člověk se však projevuje nejméně ve spánku, proto se říká, že se lidé šťastní polovicí života nijak neliší od nešťastných. To se děje zcela přirozeně; spánek totiž jest nečinností duše, pokud se nazývá ctnostnou a špatnou, s omezením, že sny dobrého člověka, zasahují-li tam poněkud nějaké pohyby,* | stávají se lepšími než u kterýchkoli lidí.

Ale o tom dosti, pomlčme i o stránce výživné, ježto přirozeně nemá podílu na lidské ctnosti; zdá se však, že nerozumná jest ještě jiná jakási přirozenost duše, ač přece nějak jest účastna rozumu. Chválíme totiž rozumný úsudek zdrženlivého člověka | a tu složku duše, která má rozum. Neboť nabádá správně a k tomu, co jest nejlepší; jest však zjevno, že jest v nich mimo rozum ještě něco jiného, co rozumu odporuje a vzpírá se mu.* Neboť jako ochrnutlé údy těla, máme-li v úmyslu pohnouti jimi

20 napravo, otáčejí se neobratně | právě v opačnou stranu
nalevo, tak jest i v duši; pohyby nezdrženlivých lidí to-
tiž jdou opačným směrem. Jenže na těle ten odchýlný
pohyb vidíme, v duši ho však nevidíme. Snad pak, ne-
méně než tam, nutno míti za to, že i v duši jest něco mimo
25 rozum, co se tomuto protiví a | odporuje mu. Na tom,
jak se různí, tu nezáleží. Zdá se však, jak jsme řekli, že
i toto jest účastno rozumu; u zdrženlivého člověka ales-
poň rozumu poslouchá. Ještě snad povolnější jest u člo-
věka uměřeného a statečného; ve všem jest v úplném sou-
hlase s rozumem.

Zjevně i nerozumná složka jest dvojí; neboť stránka
30 rostlinná nemá nic společného | s rozumem, stránka žá-
dává však a vůbec touživá* jest ho v jisté míře účastna,
pokud ho poslouchá a jest mu poddána. Tak říkáme také,
že se řídíme rozumem a radou otce a přátel, nikoli tak,
jako se matematik řídí větou. Všeliká výtka a pochvala
však ukazuje, že se i nerozumná složka dá rozumem ně-
1103^a jak přemluvíti. | Máme-li však říci, že také tato složka
má rozum, tedy i rozumná složka bude dvojí, jedna má
vlastně rozum a má jej sama v sobě, druhá jej má jako
dítě, které jest poslušno svého otce.

Podle tohoto rozdílu pak rozlišujeme i ctnost, jedny
ctnosti nazýváme rozumovými, druhé mravními, moud-
5 rost, chápání a rozumnost nazýváme | rozumovými, štěd-
rost a uměřenost mravními. Mluvíme-li totiž o mravní
povaze, neříkáme, že člověk jest moudrý nebo chápavý,
nýbrž že jest klidný nebo uměřený, ale chválíme také člo-
věka moudrého, když hledíme k jeho stavu;† ty stavy pak,
10 které jsou hodné chvály, | nazýváme ctnostmi.